

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/42/2004

DOBRA TRWAŁEGO UŻYTKU W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

SPIS TREŚCI

MAJĄTEK TRWAŁY I WYPOSAŻENIE GOSPODARSTW DOMOWYCH	2
ZMIANY W WYPOSAŻENIU W DOBRA	8
Domy, mieszkania, działki	8
Wyposażenie w sprzęt AGD	8
Przedmioty elektroniki użytkowej.....	9
Księgozbiory, nagrania i dzieła sztuki.....	11
Rowery, sprzęt sportowy, rekreacyjny i do ćwiczeń	11
Samochody	12
WSKAŹNIKI UPOWSZECHNIENIA DÓBR W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH	13

Jednym z przejawów rozwarstwienia ekonomicznego polskiego społeczeństwa jest stan posiadania gospodarstw domowych. Wyposażenie gospodarstw w różnego rodzaju dobra jest zarazem nie tylko wskaźnikiem zaspokojenia, ale i zróżnicowania potrzeb oraz aspiracji i stylów życia poszczególnych grup społecznych, a więc wiele mówi o życiu Polaków.

W skład wyposażenia gospodarstw domowych wchodzi przedmioty i urządzenia o różnym charakterze, służące zaspokojeniu potrzeb podstawowych (lodówki, pralki itp.), potrzeb związanych z kulturą i rozrywką (sprzęt audio i wideo, zbiory książek, nagrań itd.) czy rekreacją fizyczną (sprzęt sportowy) bądź zaspokajające inne potrzeby (np. komputery czy rowery). Niektóre z tych dóbr mają przy tym znaczenie prestiżowe lub są symbolem luksusu (np. kamery wideo, cyfrowe aparaty fotograficzne, kuchnie mikrofalowe, pralko-suszarki, zmywarki do naczyń), świadczącym o zamożności posiadaczy. Przy omawianiu tych kwestii trzeba też wziąć pod uwagę posiadanie domów i mieszkań oraz samochodów.

Wraz ze wzrostem zamożności gospodarstw domowych przybywa w nich dóbr trwałego użytku. Ponadto wyposażenie gospodarstw zmienia się wraz z rozwojem elektroniki - staje się coraz bogatsze w różnego rodzaju sprzęty (np. konsole do gier komputerowych, odtwarzacze DVD, cyfrowe aparaty fotograficzne). Wydaje się, że długa lista dóbr, o które pytaliśmy w jednym z ostatnich sondaży¹, dobrze oddaje obecny stan posiadania i standard materialny gospodarstw domowych w Polsce². Dzięki powtarzalności pytań, zadawanych we wcześniejszych badaniach, możemy uchwycić zmiany, jakie zaszły w ostatnich latach w wyposażeniu gospodarstw domowych.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (164) przeprowadzono w dniach 9-12 stycznia 2004 roku na liczącej 1057 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Trzeba jednak pamiętać, że nie dysponujemy danymi dotyczącymi stanu technicznego czy jakości poszczególnych dóbr i urządzeń, a różnice pod tym względem mogą być znaczne.

MAJĄTEK TRWAŁY I WYPOSAŻENIE GOSPODARSTW DOMOWYCH

Z odpowiedzi ankietowanych wynika, że prawie wszystkie gospodarstwa domowe mają lodówkę, telewizor kolorowy oraz odkurzacz. Społeczne zróżnicowanie pod tym względem jest niewielkie, a posiadanie tych dóbr - powszechne. Posiadanie telewizora kolorowego nieco rzadziej niż inni deklarują najstarsi respondenci, mający 65 lat i więcej (89%), renciści, emeryci, osoby z wykształceniem podstawowym. O braku lodówki trochę częściej niż inni mówią badani o najniższych dochodach na osobę w rodzinie, ale również zamożni Polacy z wyższym wykształceniem, którzy zamiast zwykłych lodówek mają lodówko-zamrażarki.

Posiadanie odkurzacza wyraźniej zależy od sytuacji finansowej, poziomu wykształcenia i wielkości miejsca zamieszkania respondentów - im lepiej są oni wykształceni i mieszkają w większych miejscowościach, tym częściej deklarują, że mają odkurzacz. Znajduje się on w każdym gospodarstwie domowym kadry kierowniczej i inteligencji, natomiast posiadanie go rzadziej niż pozostali deklarują badani z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym, bezrobotni, renciści, emeryci, mieszkańcy wsi.

Ponad trzy czwarte ankietowanych ma w swym gospodarstwie domowym pralkę automatyczną, telefon stacjonarny, a niemal trzy czwarte - rower. Prawie dwie trzecie gospodarstw ma radio stereofoniczne oraz zamrażarkę samodzielną lub w połączeniu z lodówką. Rowery występują najczęściej w gospodarstwach wiejskich, a im większe miasto, tym rzadziej można je spotkać. Na wsi natomiast jest znacznie mniej niż w miastach pralek automatycznych; posiadanie pralki jest przy tym wyraźnie powiązane z poziomem wykształcenia i dochodami, podobnie jak posiadanie radia stereofonicznego oraz telefonu stacjonarnego i zwykłego aparatu fotograficznego, który ma prawie trzy piąte gospodarstw. Zamrażarki najczęściej znajdują się w gospodarstwach domowych rolników (88%) i mieszkańców wsi w ogóle, ale ich posiadanie także jest zależne od wysokości dochodów i poziomu wykształcenia. Prawie równie często jak rolnicy posiadaczami zamrażarek są pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (85%).

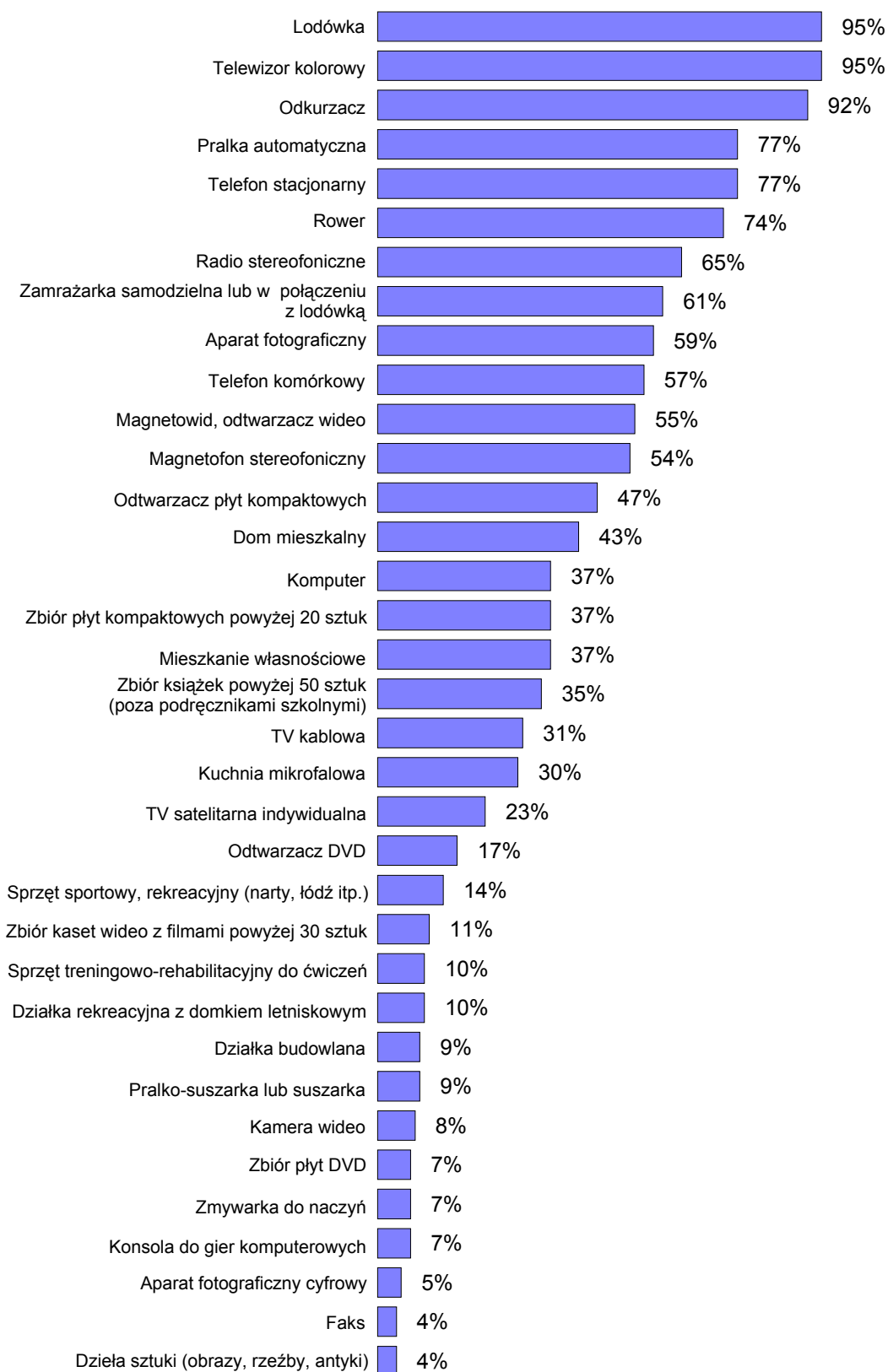
Istotne różnice, jeśli chodzi o posiadanie wymienionych dóbr, wiążą się z wiekiem - znacznie rzadziej znajdują się one w gospodarstwach domowych osób najstarszych, mających 65 lat i więcej, oraz w gospodarstwach emerytów i rencistów. Dotyczy to również większości innych dóbr omawianych niżej, z wyjątkiem domu lub mieszkania.

Obecnie blisko trzy piąte Polaków ma telefon komórkowy, a ponad połowa także magnetofon stereofoniczny i magnetowid, natomiast prawie co drugi posiada odtwarzacz płyt kompaktowych (CD). Tak duże upowszechnienie wymienionych dóbr świadczy o pewnym społecznym standardzie wyposażenia gospodarstw domowych. Dobra te częściej spotykamy w miastach, zwłaszcza dużych, niż na wsi. Ich posiadanie wiąże się z poziomem wykształcenia i dochodów oraz z dobrą oceną warunków materialnych własnego gospodarstwa domowego. Posiadanie omawianych czterech dóbr bardzo silnie jest też powiązane z wiekiem ankietowanych - im są młodszy, tym częściej deklarują, że je mają (najmłodszy nawet trzy- lub czterokrotnie częściej niż osoby starsze, w wieku 65 lat i więcej).

Wymienione dobra, z wyjątkiem magnetowidu, najczęściej znajdują się w gospodarstwach domowych przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji. Magnetowid jest bardzo popularny w innych grupach społeczno-zawodowych, a najbardziej wśród pracowników umysłowych niższego szczebla.

Do społecznego standardu trzeba też zaliczyć posiadanie na własność domu lub mieszkania. Obecnie nieco ponad dwie piąte ankietowanych ma własny dom, a ponad jedna trzecia - mieszkanie własnościowe. Część respondentów posiada jedno i drugie. Tylko mieszkanie, jak wynika z analizy danych, ma 29% ogółu badanych, zatem można powiedzieć, że prawie trzy czwarte Polaków mieszka we własnym domu lub mieszkaniu, które jest własnością ich lub ich najbliższej rodziny. Ponadto co jedenasty respondent wskazuje na posiadanie działki budowlanej, a więc na zamiar budowy własnego domu, a co dziesiąty deklaruje, że ma działkę z domkiem letniskowym.

RYS. 1. MAJĄTEK TRWAŁY I WYPOSAŻENIE GOSPODARSTW DOMOWYCH

Mieszkańcy wsi, oczywiście, znacznie częściej (82%) niż mieszkańcy miast (od 17% w dużych miejscowościach do 45% w małych) mieszkają we własnych domach. Im niższy jest poziom wykształcenia ankietowanych, a także im gorsza ich sytuacja materialna, tym częściej są oni posiadaczami domów. Inaczej jest w przypadku mieszkań: im większe miejsce zamieszkania, tym częściej respondenci deklarują, że są właścicielami mieszkań. Posiadanie mieszkania jest przy tym wyraźnie powiązane z poziomem wykształcenia i dobrą sytuacją materialną. Im badani są lepiej wykształceni, tym częściej też są właścicielami działek budowlanych, zarazem im mniejsze miejsce zamieszkania, tym częstsze posiadanie takiej działki. Z poziomem wykształcenia i zamożnością oraz, co oczywiste, głównie z zamieszkiwaniem w mieście powiązane jest posiadanie działki rekreacyjnej z domkiem letniskowym.

Posiadanie komputera, a także zbioru płyt kompaktowych staje się coraz powszechniejsze - obecnie oba te dobra znajdują się prawie w dwóch piątych gospodarstw domowych. Niewiele mniej gospodarstw (ich odsetek nie zmienia się od lat) ma zbiory książek powyżej 50 sztuk (poza podręcznikami szkolnymi).

Blisko jedna trzecia badanych posiada kuchenkę mikrofalową oraz ma dostęp do telewizji kablowej, a blisko jedna czwarta korzysta z telewizji satelitarnej - w sumie dostęp do szerokiej oferty telewizyjnej ma ponad połowa gospodarstw domowych.

Na ogół im respondenci są lepiej wykształceni, uzyskują wyższe dochody na osobę w rodzinie i mieszkają w większej miejscowości, tym częściej deklarują, że w swych gospodarstwach domowych mają zbiory książek, płyt, komputery oraz kuchenki mikrofalowe i dostęp do telewizji kablowej. Ponadto o posiadaniu tych dóbr częściej mówią ludzie młodzi niż w średnim wieku lub starsi. Inaczej jest z telewizją satelitarną - jej odbiorniki częściej można spotkać w mniejszych miejscowościach, gdzie nie ma sieci kablowych; dostęp do niej powiązany jest także z poziomem wykształcenia.

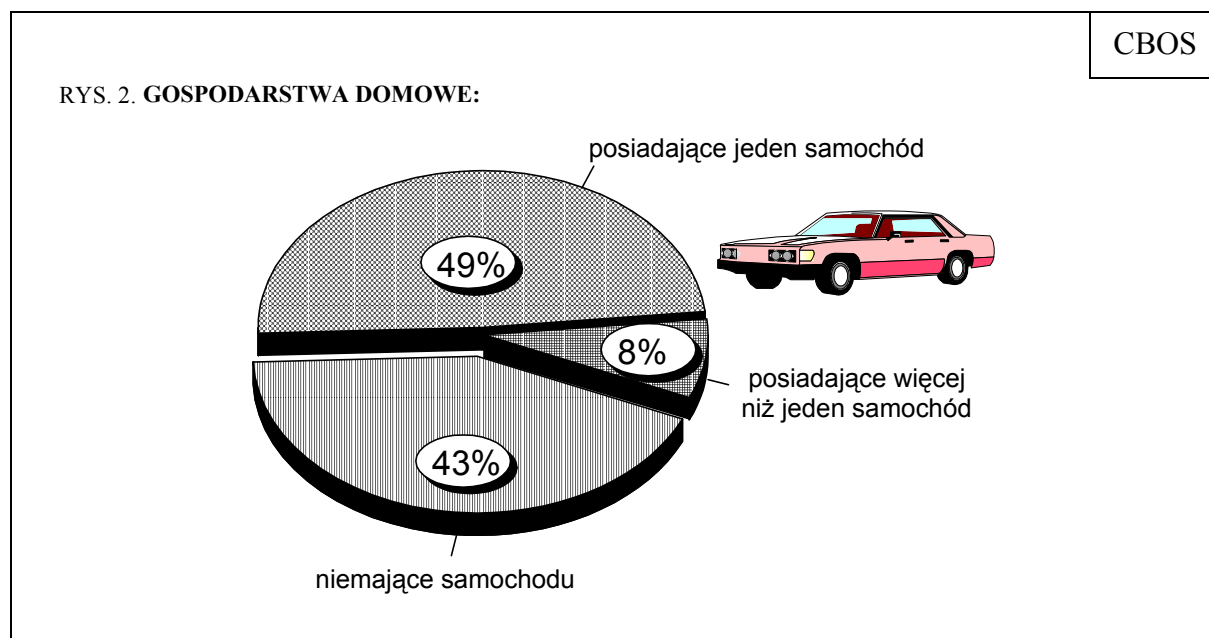
Do dóbr występujących względnie rzadko należy najnowocześniejszy sprzęt audio (lub audio-wideo) - odtwarzacz DVD. Korzysta z niego już prawie co szósty ankietowany, jednak zbiór płyt DVD z filmami ma niewielka liczebnie grupa. Nieco więcej osób posiada zbiory kaset wideo z filmami, choć występują one znacznie rzadziej niż odtwarzacze wideo.

Podobnie jak wiele innych dóbr, tak i te znajdują się w gospodarstwach domowych tym częściej, im wyższe jest wykształcenie i lepsza sytuacja materialna ankietowanych.

Spośród przedmiotów występujących rzadko wyróżnia się sprzęt sportowy i rekreacyjny - dysponuje nim co siódme gospodarstwo domowe, ponadto co dziesiąte ma też sprzęt o charakterze treningowo-rehabilitacyjnym do ćwiczeń. Posiadanie sprzętu sportowego i rekreacyjnego jest tym częstsze, im wyższe wykształcenie ankietowanych i dochody, częściej też mają go osoby młode i w średnim wieku niż starsze. Podobnie jest ze sprzętem treningowo-rehabilitacyjnym, choć posiadanie go jest słabiej powiązane z wiekiem. Występowanie obu rodzajów sprzętu jest o wiele częstsze wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracujących na własny rachunek poza rolnictwem niż w pozostałych grupach społeczno-zawodowych.

Pralko-suszarka, zmywarka do naczyń oraz kamera wideo, faks, cyfrowy aparat fotograficzny, a także konsola do gier komputerowych to przedmioty, które występują rzadko, stanowiąc zwykle przejaw dobrej kondycji materialnej gospodarstwa domowego. Do najrzadziej występujących dóbr należą też dzieła sztuki. Ciekawe zarazem, że posiadaniu pralko-suszarki zdaje się sprzyjać, oprócz wykształcenia, młody wiek (do 34 lat), co przypuszczalnie wynika ze stosunkowo niedawnego pojawienia się tego urządzenia na rynku. Zmywarka do naczyń najczęściej stanowi wyposażenie mieszkań wielkomiejskich, w miejscowościach liczących więcej niż 500 tys. mieszkańców (15%) oraz gospodarstw domowych respondentów z wyższym wykształceniem (15%). Faks mają także przede wszystkim osoby z wyższym wykształceniem (16%), ale najczęściej pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (22%). Podobnie jest z posiadaniem cyfrowego aparatu fotograficznego i kamery wideo. Dzieła sztuki są przede wszystkim w domach osób z wyższym wykształceniem (17%); ich posiadanie najczęściej deklarują przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (13%) oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla (13%). Inaczej jest z konsolą do gier komputerowych - jej występowanie nie jest tak bardzo społecznie zróżnicowane, częściej nawet występuje ona w gospodarstwach osób o niskich dochodach i wykształceniu zasadniczym zawodowym niż zamożniejszych i lepiej wykształconych.

Dodajmy jeszcze, że prawie trzy piąte gospodarstw domowych (57%) dysponuje samochodem osobowym, w tym 8% - co najmniej dwoma pojazdami.

Posiadanie samochodu powiązane jest z poziomem wykształcenia i bardzo wyraźnie z dobrą oceną własnych warunków materialnych, natomiast nie łączy się z deklarowanymi dochodami *per capita*. Posiadanie samochodu jest relatywnie mało zróżnicowane społecznie. Jego posiadaczami najrzadziej są emeryci, renciści i bezrobotni, ale należy zaznaczyć, że samochód znajduje się w co trzecim gospodarstwie domowym bezrobotnych (33%), w tym 6% dysponuje więcej niż jednym pojazdem.

Na koniec trzeba zastrzec, że nie dysponujemy wiedzą o stanie technicznym i jakości posiadanych sprzętów i urządzeń oraz samochodów, co jest zresztą trudne do uchwycenia w badaniu sondażowym, ale nie podważa to głównych konstatacji dotyczących zasobu dóbr trwałego użytku w polskich rodzinach.

ZMIANY W WYPOSAŻENIU W DOBRA

Domy, mieszkania, działki

Zmiany stanu posiadania domów, jakie odnotowaliśmy w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych i na początku nowego stulecia, wskazują na rozmaite fluktuacje na rynku nieruchomości, ale ostatnie lata przyniosły znaczący wzrost odsetka gospodarstw domowych, których członkowie posiadają własne mieszkania, co przypuszczalnie wynika zarówno z potrzeb, jak i polityki finansowej państwa sprzyjającej dotychczas nabywaniu mieszkań już istniejących na własność.

Tabela 1

Stan posiadania	Wskazania respondentów według terminów badań					
	1996	1997	1998	1999	2002	2004
	w procentach					
Dom mieszkalny	49	47	43	46	51	43
Mieszkanie własnościowe, stanowiące własność	22	22	29	26	32	37
Działka rekreacyjna z domkiem letniskowym	8	11	9	11	10	10
Działka budowlana	11	12	13	10	12	9

Od kilku lat nie ulegają istotnym zmianom odsetki właścicieli działek rekreacyjnych oraz działek budowlanych.

Wyposażenie w sprzęt AGD

Wyposażenie gospodarstw domowych w lodówki i odkurzacze niemal się nie zmienia. Prawie nie ulega zmianie w ostatnich latach także odsetek gospodarstw posiadających pralko-suszarki. Trudno powiedzieć, czy jest to kwestia ich ceny czy też innych przyczyn, np. braku miejsca w kuchniach albo przekonania, że nie są to urządzenia niezbędne. Wydaje się, że ustabilizował się też odsetek gospodarstw mających zamrażarki. Pralek automatycznych jest także tylko nieznacznie więcej niż przed dwoma laty, jednak ich odsetek znacznie wzrósł od końca lat dziewięćdziesiątych. Z perspektywy czasu widać też, że stopniowo przybywa

zmywarek do naczyń, mimo ich wysokiej ceny, i dość szybko wzrasta liczba kuchenek mikrofalowych (do niedawna sprzętu raczej luksusowego), które stają się coraz tańsze i zaczynają się zadomawiać w naszych mieszkaniach.

Tabela 2

Wyposażenie mieszkań w sprzęt gospodarstwa domowego	Wskazania respondentów według terminów badań								
	1990	1992	1994	1996	1997	1998	1999	2002	2004
	w procentach								
Lodówka	97	92	97	95	96	96	96	96	95
Odkurzacz	88	-	-	-	-	91	90	93	92
Pralka automatyczna	55	50	57	62	63	70	70	78	77
Zamrażarka samodzielna lub w połączeniu z lodówką	-	31	43	50	51	54	57	64	61
Kuchnia mikrofalowa	-	2	6	7	10	15	14	25	30
Pralko-suszarka	-	6	8	6	8	6	7	8	9
Zmywarka do naczyń	-	1	2	1	3	4	3	5	7

Mimo trudnej sytuacji gospodarczej nastąpiła w ostatnich czterech latach poprawa wyposażenia mieszkań w sprzęt uważany za niezbędny dla sprawnego prowadzenia gospodarstwa domowego, jak pralki, oraz w urządzenia ułatwiające przygotowywanie posiłków, np. kuchenki mikrofalowe i zmywarki do naczyń.

Przedmioty elektroniki użytkowej

Ostatnie lata to okres bardzo szybkiego upowszechniania się telefonów komórkowych. W stosunku do roku 2002 znacznie wzrósł odsetek posiadaczy komórek - obecnie możemy ich spotkać niemal w trzech piątych gospodarstw domowych. Po gwałtownym wzroście na początku obecnej dekady nie zmieniła się natomiast liczba telefonów stacjonarnych, co może wynikać z rezygnacji z ich instalowania na rzecz komórkowych.

Tabela 3

Wyposażenie mieszkań w urządzenia i sprzęt elektroniki użytkowej oraz sprzęt optyczny	Wskazania respondentów według terminów badań								
	1990	1992	1994	1996	1997	1998	1999	2002	2004
	w procentach								
Telewizor kolorowy	50	65	82	88	91	92	94	95	95
Telefon stacjonarny	23	23	36	39	47	57	63	77	77
Radio stereofoniczne	-	-	-	-	-	52	56	69	65
Aparat fotograficzny zwykły	-	-	-	-	-	59	58	66	59
Telefon komórkowy	-	-	-	-	2	5	12	48	57
Magnetowid, odtwarzacz wideo	13	31	48	53	55	59	58	59	55
Magnetofon stereofoniczny	-	-	-	-	-	48	50	57	54
Odtwarzacz płyt kompaktowych	-	-	-	-	-	25	33	48	47
Komputer	-	6	11	13	13	14	17	30	37
TV kablowa	-	7	-	20	23	30	33	29	31
TV satelitarna indywidualna	3	3	9	12	16	19	20	28	23
Odtwarzacz płyt DVD	-	-	-	-	-	-	-	9	17
Kamera wideo	-	-	-	-	-	3	4	5	8
Konsola do gier komputerowych	-	-	-	-	-	6	6	8	7
Aparat fotograficzny cyfrowy	-	-	-	-	-	-	-	4	5
Faks	-	-	-	-	-	-	-	4	4

Nieco zmalał odsetek gospodarstw wyposażonych w radioodbiorniki stereofoniczne, magnetowidy oraz zwykłe aparaty fotograficzne, natomiast nie uległa zmianie liczba posiadających odtwarzacze płyt kompaktowych. Nie zmieniła się też liczba posiadaczy konsoli do gier komputerowych. Dynamicznie wzrasta natomiast odsetek komputerów i odtwarzaczy płyt DVD. Wzrost ich liczby wskazuje na to, że wkrótce i one staną się w naszych domach urządzeniem standardowym.

W porównaniu z rokiem 2002 minimalnie zwiększyły się (różnice wskazań w granicach błędu statystycznego) odsetki osób mających w domu telewizję kablową oraz kamerę wideo, zmalała zaś liczba posiadających urządzenia do odbioru telewizji satelitarnej.

Nie zmienił się odsetek posiadaczy cyfrowych aparatów fotograficznych (nadal są drogie) i faksów (nie każdemu potrzebnych). Nadal jest to sprzęt, w który gospodarstwa domowe wyposażone są najrzadziej.

Księgozbiory, nagrania i dzieła sztuki

Przedmioty zaliczone do tej grupy służą do zaspokajania potrzeb kulturalnych, związanych zarówno z kulturą masową, jak i elitarną; w gospodarstwach domowych występują względnie rzadko. Najbardziej rozpowszechnione są zbiory książek, obecne w nieco ponad jednej trzeciej gospodarstw, oraz płyt kompaktowych, których stale przybywa. Zbiory tych ostatnich są nawet częstsze niż zbiory książek.

Tabela 4

Wyposażenie gospodarstw domowych w księgozbiory, nagrania i dzieła sztuki	Wskazania respondentów według terminów badań			
	1998	1999	2002	2004
	w procentach			
Zbiór książek powyżej 50 sztuk (poza podręcznikami szkolnymi)	33	35	36	35
Zbiór płyt kompaktowych powyżej 20 sztuk	7	17	32	37
Zbiór kaset wideo z filmami powyżej 30 sztuk	8	12	9	11
Dzieła sztuki (obrazy, rzeźby, antyki)	3	3	3	4
Zbiór płyt DVD z filmami powyżej 20 sztuk	-	-	2	7

Nieco więcej niż przed dwoma laty jest obecnie zbiorów kaset wideo z filmami, choć nadal niewiele osób ma zbiory tych płyt przekraczające 30 sztuk. Ponad trzykrotnie wzrósł natomiast odsetek posiadających zbiory płyt DVD. W zasadzie nie zmieniła się liczba respondentów, którzy mają w domach dzieła sztuki, choć w tym przypadku nie jest pewne, czy wszyscy podobnie je definiują.

Rowery, sprzęt sportowy, rekreacyjny i do ćwiczeń

Wyposażenie gospodarstw domowych w rowery - sprzęt bardzo popularny i będący nieraz jedynie środkiem komunikacji - utrzymuje się na dotychczasowym poziomie. Inny sprzęt o charakterze sportowym, turystycznym czy wypoczynkowym występuje dość rzadko, jest raczej elitarny, zazwyczaj dość drogi i wiąże się z określonym stylem życia, który nie jest powszechny. Odsetek gospodarstw domowych posiadających sprzęt sportowo-rekreacyjny nie zmienił się w ostatnich dwóch latach. Natomiast coraz więcej osób ma w swoich domach sprzęt do ćwiczeń, choć jest on kosztowny i wiąże się z pewnym nastawieniem (najczęściej

osób młodych) wobec własnej kondycji fizycznej; przypuszczalnie tylko nieliczni respondenci kupili go ze względu na zły stan zdrowia.

Tabela 5

Wyposażenie gospodarstw domowych w rowery, sprzęt sportowy i rekreacyjny oraz treningowo-rehabilitacyjny	Wskazania respondentów według terminów badań			
	1998	1999	2002	2004
	w procentach			
Rowery	-	-	77	74
Sprzęt sportowy, rekreacyjny (narty, łódź itp.)	-	-	14	14
Sprzęt treningowo-rehabilitacyjny do ćwiczeń	7	5	6	10

Samochody

W ostatnich latach, mimo trudnej sytuacji gospodarczej i dużego bezrobocia, wzrosła liczba gospodarstw domowych posiadających samochód. Własny samochód może być dla wielu po prostu niezbędnym środkiem transportu, niejednokrotnie umożliwiającym pracę czy zatrudnienie, ale jest też symbolem zamożności, sukcesu i prestiżu - co równie ważne także, a może zwłaszcza, w trudnych czasach. Posiadanie samochodu deklaruje ponad połowa ankietowanych (57%), w tym co dwunasty (8%) ma co najmniej dwa pojazdy.

Tabela 6

Gospodarstwa domowe:	V 1992	I 1994	I 1996	II 1997	II 1998	I 2004
	w procentach					
- posiadające jeden samochód	37	41	43	47	44	49
- posiadające więcej niż jeden samochód	-	5	5	4	6	8
- niemające samochodu	63	54	52	49	50	43
Liczba osób ogółem	N=1191	N=1172	N=1177	N=1713	N=1167	N=1057

WSKAŹNIKI UPOWSZECHNIENIA DÓBR W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH

Tak jak w opracowaniu z roku 2002³, dotyczącym posiadania różnego rodzaju dóbr, wyróżniliśmy trzy grupy artykułów użytkowych, które określiliśmy jako występujące:

- **często** (pralki automatyczne, zamrażarki, telefony stacjonarne i komórkowe, magnetowidy, radia i magnetofony stereofoniczne, odtwarzacze CD, aparaty fotograficzne oraz rowery);
- **rzadko** (kuchnie mikrofalowe, odbiorniki telewizji satelitarnej, komputery, zbiory książek powyżej 50 sztuk, zbiory płyt kompaktowych powyżej 20 sztuk);
- **sporadycznie** (pralko-suszarki, zmywarki do naczyń, kamery wideo, konsole do gier komputerowych, zbiory kaset wideo z filmami powyżej 30 sztuk, odtwarzacze DVD, zbiory płyt DVD z filmami powyżej 20 sztuk, cyfrowe aparaty fotograficzne oraz sprzęt sportowy i treningowo-rehabilitacyjny).

Dla celów porównawczych tę samą metodę stosowaliśmy także w latach wcześniejszych, ale zmieniały się zestawy dóbr (pojawiały się nowe), a poszczególne urządzenia, w miarę ich upowszechniania się, przechodziły do innej kategorii⁴.

Z zastosowanej klasyfikacji wyposażenia gospodarstw domowych wyłączyliśmy domy, mieszkania własnościowe, samochody oraz działki (rekreacyjne i budowlane), a także lodówki, telewizory kolorowe i odkurzacze oraz dostęp do telewizji kablowej. Posiadanie nieruchomości (domów, działek itp.) jest czymś nieporównywalnym z najdroższym nawet wyposażeniem w sprzęt i urządzenia domowe; podobnie jest z samochodami. O wyeliminowaniu lodówek, odkurzaczy i telewizorów kolorowych zadecydował stopień ich upowszechnienia - ma je od 92% do 95% gospodarstw domowych. Oznacza to, że posiadanie ich należy do standardu wyposażenia niemal każdej rodziny i przestało być wyznacznikiem

³ Por. komunikat CBOS „Posiadanie dóbr trwałego użytku”, lipiec 2002 (oprac. W. Derezyński).

⁴ Dane dotyczące wcześniejszych pomiarów zawiera cytowany wyżej komunikat CBOS.

położenia materialnego czy też wskaźnikiem zróżnicowania potrzeb. Jeśli zaś chodzi o odbiór telewizji kablowej, to dostęp do niej zależy nie tylko od indywidualnej decyzji abonenta, ale także od rozwoju sieci kablowej. Nie uwzględniliśmy również faksu, ponieważ jest to sprzęt związany obecnie przede wszystkim z określoną działalnością zawodową. Nie braliśmy pod uwagę także dzieł sztuki, których posiadanie jest bardziej przejawem określonego stylu życia i wartości niż zamożności czy wyposażenia gospodarstw domowych.

Za dobra występujące **często** uznaliśmy takie, które ma około połowy lub więcej gospodarstw domowych. Są to: pralki automatyczne, zamrażarki, telefony stacjonarne i komórkowe, magnetowidy, radia i magnetofony stereofoniczne, zwykłe aparaty fotograficzne, odtwarzacze płyt kompaktowych (CD) i rowery. Brak w gospodarstwie domowym dóbr tak powszechnie występujących wywiera swego rodzaju społeczną presję i często wzbudza chęć ich posiadania - dorównania innym - zwłaszcza wśród osób młodszych i o wyższych dochodach.

Obecnie tylko 3% respondentów twierdzi, że w ich gospodarstwach domowych nie ma żadnego z wymienionych urządzeń, a 5% - iż jest tylko jedno, natomiast prawie dwie trzecie (62%) deklaruje, że ma w swoich gospodarstwach co najmniej sześć dóbr z tej listy, a więc większość.

Dobra występujące **rzadko** to takie, które posiada od 23% do 37% Polaków, natomiast dobra zaliczone do występujących **sporadycznie** ma wyraźnie mniejsza liczebnie grupa (od 4% do 17%).

Tabela 7

Poziom wyposażenia gospodarstw domowych	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2002	2004
	w procentach	
Nasylenie gospodarstw domowych dobrami występującymi często (pralka automatyczna, zamrażarka, telefon stacjonarny i komórkowy, odtwarzacz CD, magnetowid, radio stereofoniczne, magnetofon stereofoniczny, aparat fotograficzny oraz rower)		
Nieposiadające żadnego dobra lub tylko 1	5	8
Posiadające 2 - 3 dobra	12	14
Posiadające 4 - 5 dóbr	19	16
Posiadające 6 - 7 dóbr	23	20
Posiadające 8 - 10 dóbr	41	42
Nasylenie gospodarstw domowych dobrami występującymi rzadko (płyty CD powyżej 20 szt., książki powyżej 50 szt., kuchnia mikrofalowa, telewizja satelitarna, komputer)		
Nieposiadające żadnego dobra	34	32
Posiadające 1 dobro	22	22
Posiadające 2 dobra	19	18
Posiadające 3 - 4 dobra	21	25
Posiadające wszystkie 5 dóbr	4	3
Nasylenie gospodarstw domowych dobrami występującymi sporadycznie (odtwarzacz DVD, płyty DVD powyżej 20, pralko-suszarka, zmywarka do naczyń, kamera wideo, cyfrowy aparat fotograficzny, konsola do gier komputerowych, sprzęt sportowy, sprzęt treningowo-rehabilitacyjny, zbiór kaset wideo powyżej 30 szt.)		
Nieposiadające żadnego dobra	62	57
Posiadające 1 dobro	20	20
Posiadające 2 dobra	9	11
Posiadające 3 - 7 dóbr	8	13
Posiadające 8 - 10 dóbr	(0.3)	(0.3)

Porównując obecne wskaźniki z danymi sprzed dwóch lat można zauważyć, że nieco zmalały odsetki osób posiadających od czterech do siedmiu dóbr występujących **często**, co może wynikać ze zmniejszenia się liczby posiadaczy magnetowidów, radioodbiorników i magnetofonów stereofonicznych oraz rowerów. Wzrosła natomiast liczba posiadaczy trzech-czterech dóbr zaliczonych do występujących w gospodarstwach domowych **rzadko** oraz liczba tych, którzy mają kilka dóbr występujących **sporadycznie**.

Im wyższy poziom wykształcenia, tym więcej osób ma wszystkie lub prawie wszystkie dobra występujące **często**, i odwrotnie - im niższy, tym więcej jest gospodarstw niewyposażonych w nie lub mających tylko niektóre z nich. Przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji w większości mają je wszystkie lub prawie wszystkie, podobnie pracujący na własny rachunek poza rolnictwem oraz ponad połowa pracowników umysłowych niższego szczebla. Tak wyposażone gospodarstwa domowe występują też tym częściej, im respondenci są młodszy, częściej też w miastach niż na wsi (zob. tabele aneksowe).

Te same społeczne zróżnicowania, jakie odnotowaliśmy, gdy chodzi o posiadanie dóbr występujących często, spotykamy w przypadku dóbr określonych jako **rzadkie**. Trzeba dodać, że żadnego z tych dóbr nie posiada w swoich gospodarstwach domowych co najmniej połowa emerytów, rencistów i rolników oraz ponad dwie piąte bezrobotnych i robotników niewykwalifikowanych. Najwięcej jest ich w gospodarstwach domowych kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracujących na własny rachunek poza rolnictwem, ale odsetek posiadaczy nie jest już tak wysoki - sięga tylko dwóch piątych, więc nie stanowią oni większości (zob. tabele aneksowe).

Dobra najrzadsze w gospodarstwach domowych - określone jako występujące **sporadycznie** - w większości mogą być uważane za symbole zamożności. Należą do nich: pralko-suszarki, zmywarki do naczyń, kamery wideo, konsole do gier komputerowych, sprzęt treningowo-rehabilitacyjny, sprzęt sportowo-rekreacyjny, zbiory kaset wideo powyżej 30 sztuk (a przed dwoma laty także zbiory płyt CD, które obecnie przeszły do kategorii dóbr występujących rzadko), ponadto odtwarzacze DVD i płyty DVD (zapewne niedługo przestaną być dobrami występującymi sporadycznie) oraz cyfrowe aparaty fotograficzne.

Im lepiej wykształceni i sytuowani są badani, tym częściej deklarują posiadanie dóbr zaliczonych do występujących **sporadycznie**. Żadnego z takich dóbr nie ma tylko jedna czwarta ankietowanych z wyższym wykształceniem i aż trzy czwarte z wykształceniem podstawowym. Najczęściej występują one wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracujących na własny rachunek poza rolnictwem (zob. tabele aneksowe).

Trzeba podkreślić, że z posiadaniem wszystkich rodzajów dóbr (nie tylko z tymi, które występują rzadko) wiąże się, oczywiście, ocena własnych warunków materialnych (im więcej dóbr, tym częstsze są oceny dobre, a im mniej, tym częstsze są oceny złe) oraz, zapewne, poczucie upośledzenia, gdy się nie ma wielu rzeczy, które mają inni.

Mimo utrzymywania się w ostatnich dwóch latach wysokiego poziomu bezrobocia i trudnej sytuacji gospodarczej wzrósł odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w takie dobra, jak komputery czy kuchenki mikrofalowe, znacznie zwiększyła się też liczba posiadaczy telefonów komórkowych i odtwarzaczy DVD. Więcej jest również posiadaczy samochodów, a mieszkania częściej są własnością ankietowanych. Zarazem niektórych dóbr ubywa: jest trochę mniej rowerów, sprzętu audio, zwykłych aparatów fotograficznych (zapewne tylko w części wynika to z wymiany na sprzęt nowocześniejszy - część mogła się zużyć i nie została wymieniona na nowy). Trzeba też pamiętać, że stopień nasycenia gospodarstw domowych dobrami trwałego użytku jest społecznie bardzo zróżnicowany, nawet w przypadku urządzeń i przedmiotów, które są często spotykane.

Opracował

Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

Tabela 1. Nasylenie gospodarstw domowych dobrami występującymi **często** (pralki automatyczne, zamrażarki, telefony stacjonarne i komórkowe, magnetowidy, radia i magnetofony stereofoniczne, odtwarzacze CD, aparaty fotograficzne oraz rowery) 1 - Nieposiadające żadnego z wymienionych dóbr; 2 - Posiadające 1 dobro; 3 - Posiadające 2-3 dobra; 4 - Posiadające 4-5 dóbr; 5 - Posiadające 6-7 dóbr; 6 - Posiadające 8-9 dóbr; 7 - Posiadające 10 dóbr

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	Liczba osób
Ogółem	3	5	14	16	20	27	15	1057
Płeć								
Meżczyźni	3	4	11	13	24	30	15	507
Kobiety	3	6	16	18	17	25	14	550
Wiek								
18-24 lat	2	1	3	10	22	33	30	159
25-34	0	1	6	11	25	40	18	191
35-44	2	3	8	10	20	37	20	186
45-54	4	2	15	22	19	26	11	216
55-64	3	8	17	22	23	18	9	127
65 lat i więcej	7	16	34	20	13	8	2	179
Miejsce zamieszkania								
Wieś	4	6	18	19	20	24	9	398
Miasto do 20 tys.	2	5	14	14	16	32	16	129
20-100 tys.	2	4	11	14	21	29	20	207
101-500 tys.	3	4	10	14	21	29	18	200
501 tys. i więcej mieszk.	1	3	13	12	20	30	21	124
Wykształcenie								
Podstawowe	5	14	26	20	16	13	7	301
Zasadnicze zawodowe	5	3	13	18	23	29	9	275
Średnie	1	1	9	13	23	35	20	366
Wyższe	0	0	1	9	17	40	33	115
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	0	0	0	6	17	40	38	68
Prac.umysł.niż.szczębla	1	2	4	9	12	40	33	106
Pracownicy fiz.- umysł.	0	0	4	12	27	40	18	76
Robotnicy wykwalifikowani	3	0	7	9	34	35	11	90
Robotnicy niewykwalifik.	0	6	15	19	33	19	8	35
Rolnicy	2	0	23	28	17	26	4	56
Pracujący na własny rach.	0	0	0	4	25	43	28	46
Bierni zawodowo								
Renciści	4	15	23	25	16	15	2	111
Emeryci	6	10	30	20	17	14	2	204
Uczniowie i studenci	2	0	2	3	22	32	39	83
Bezrobotni	5	6	16	20	18	25	9	124
Gospodynie domowe i inni	2	3	14	27	20	29	5	57
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	1	1	6	10	24	36	24	174
spółce właścicieli	0	2	5	7	17	42	27	78
prywatnych i państwa	2	0	3	9	25	37	23	177
sekt. pryw. poza rolnict.	4	2	21	29	15	25	4	54
prywatnym gosp. rolnym								
Dochody na jedną osobę								
Do 299 zł	3	6	19	19	18	29	7	126
300-399	3	4	16	26	20	28	5	81
400-599	1	5	17	15	23	26	12	190
600-800	3	7	10	15	18	29	17	172
Powyżej 800 zł	1	4	16	13	18	24	24	208
Ocena własnych war. mater.								
Złe	6	10	22	23	18	17	5	328
Średnie	2	4	13	15	22	31	13	472
Dobre	1	1	5	8	19	35	31	257
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	5	7	21	27	19	8	13	65
Raz w tygodniu	2	4	13	15	20	31	14	552
1-2 razy w miesiącu	2	6	18	18	19	24	14	125
Kilka razy w roku	4	6	12	15	21	26	16	185
W ogóle nie uczestniczy	4	6	13	13	22	27	17	128
Poglądy polityczne								
Lewica	2	2	13	17	28	25	14	200
Centrum	1	3	12	15	23	31	15	305
Prawica	2	5	11	14	18	30	21	261
Trudno powiedzieć	6	9	20	18	13	23	10	288

Tabela 2. Nasylenie gospodarstw domowych dobrami występującymi **rzadko** (kuchnie mikrofalowe, odbiorniki telewizji satelitarnej, komputery, zbiory książek powyżej 50 sztuk, zbiory płyt CD powyżej 20 sztuk)
 1 - Nieposiadające żadnego z wymienionych dóbr; 2 - Posiadające 1 dobro; 3 - Posiadające 2 dobra;
 4 - Posiadające 3 dobra; 5 - Posiadające 4 dobra; 6 - Posiadające 5 dóbr

	(%)						
	1	2	3	4	5	6	Liczba osób
Ogółem	32	22	18	14	11	3	1057
Płeć							
Mężczyźni	29	23	19	16	11	2	507
Kobiety	34	21	17	13	11	4	550
Wiek							
18-24 lat	16	23	21	17	18	5	159
25-34	18	19	24	20	17	2	191
35-44	25	19	22	16	13	5	186
45-54	33	21	21	13	10	3	216
55-64	34	32	11	16	3	4	127
65 lat i więcej	65	20	7	5	1	1	179
Miejsce zamieszkania							
Wieś	44	24	13	8	8	2	398
Miasto do 20 tys.	30	11	26	13	11	9	129
20-100 tys.	23	24	22	18	11	2	207
101-500 tys.	27	22	20	17	11	3	200
501 tys.i więcej mieszk.	17	20	16	24	19	4	124
Wykształcenie							
Podstawowe	55	21	13	6	3	2	301
Zasadnicze zawodowe	36	26	19	19	6	1	275
Średnie	19	22	21	18	15	4	368
Wyższe	3	13	20	26	27	11	115
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	0	12	19	29	26	14	68
Prac.umysł.niż.szczębla	9	12	27	22	24	6	106
Pracownicy fiz.- umysł.	17	27	21	19	13	3	76
Robotnicy wykwalifikowani	21	25	28	20	4	1	90
Robotnicy niewykwalifik.	46	26	17	0	11	0	35
Rolnicy	53	27	13	4	2	0	56
Pracujący na własny rach.	13	12	24	13	29	10	46
Bierni zawodowo							
Renciści	50	35	8	6	1	0	111
Emeryci	54	23	9	11	3	1	204
Uczniowie i studenci	12	15	24	22	20	7	83
Bezrobotni	43	20	15	10	8	2	124
Gospodynie domowe i inni	27	21	27	13	10	2	57
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	13	16	27	18	18	7	174
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	17	15	25	21	18	3	78
sekt. pryw. poza rolnict.	16	22	19	20	18	5	177
prywatnym gosp. rolnym	56	26	11	4	2	0	54
Dochody na jedną osobę							
Do 299 zł	47	23	16	5	7	2	126
300-399	33	32	21	6	9	0	81
400-599	35	23	22	11	9	1	190
600-800	30	17	19	21	11	2	172
Powyżej 800 zł	26	20	13	19	14	8	208
Ocena własnych war. mater.							
Złe	49	21	14	9	5	2	328
Średnie	30	26	20	13	10	2	472
Dobre	13	16	19	24	20	8	257
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	46	21	18	5	8	2	65
Raz w tygodniu	31	24	18	13	10	3	552
1-2 razy w miesiącu	37	26	15	12	8	3	125
Kilka razy w roku	27	18	22	16	13	4	185
W ogóle nie uczestniczy	30	15	14	24	13	4	128
Poglądy polityczne							
Lewica	23	22	21	16	15	3	200
Centrum	29	22	19	16	11	4	305
Prawica	29	20	19	16	13	4	261
Trudno powiedzieć	44	24	14	9	7	3	288

Tabela 3. Nasylenie gospodarstw domowych dobrami występującymi **sporadycznie** (pralko-suszarki, zmywarki do naczyń, kamery wideo, konsole do gier komputerowych, zbiory kaset wideo powyżej 30 sztuk, odtwarzacze DVD, zbiory płyt DVD powyżej 20 sztuk, cyfrowe aparaty fotograficzne oraz sprzęt sportowy i treningowo-rehabilitacyjny) 1 - Nieposiadające żadnego z wymienionych dóbr; 2 - Posiadające 1 dobro; 3 - Posiadające 2 dobra; 4 - Posiadające 3 dobra; 5 - Posiadające 4 dobra lub więcej

(%)

	1	2	3	4	5	Liczba osób
Ogółem	57	20	11	5	8	1057
Płeć						
Mężczyźni	55	19	11	7	8	507
Kobiety	58	21	11	3	7	550
Wiek						
18-24 lat	46	24	14	7	9	159
25-34	43	24	17	6	10	191
35-44	47	25	8	6	14	186
45-54	56	20	12	6	6	216
55-64	68	15	8	6	3	127
65 lat i więcej	83	12	4	0	1	179
Miejsce zamieszkania						
Wieś	69	18	8	2	3	398
Miasto do 20 tys.	56	20	10	2	12	129
20-100 tys.	50	20	11	9	10	207
101-500 tys.	49	25	12	6	9	200
501 tys. i więcej mieszk.	43	17	20	9	11	124
Wykształcenie						
Podstawowe	76	15	5	2	2	301
Zasadnicze zawodowe	58	25	7	4	5	275
Średnie	49	21	15	6	10	366
Wyższe	27	20	22	13	18	115
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	25	16	21	15	23	68
Prac. umysł. niż. szczebla	40	20	17	6	17	106
Pracownicy fiz.- umysł.	42	18	17	12	10	76
Robotnicy wykwalifikowani	57	26	11	3	2	90
Robotnicy niewykwalifik.	56	34	5	2	3	35
Rolnicy	61	27	9	0	3	56
Pracujący na własny rach.	30	22	11	13	26	46
Bierni zawodowo						
Renciści	77	13	6	3	2	111
Emeryci	76	15	6	1	1	204
Uczniowie i studenci	40	20	20	7	13	83
Bezrobotni	68	18	3	6	5	124
Gospodynie domowe i inni	51	37	11	0	2	57
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	46	21	15	7	11	174
spółce właścicieli	37	21	18	11	13	78
prywatnych i państwa	41	24	13	8	14	177
sekt. pryw. poza rolnict.	64	25	7	0	3	54
prywatnym gośp. rolnym						
Dochody na jedną osobę						
Do 299 zł	64	22	6	5	3	126
300-399	61	29	7	1	3	81
400-599	63	18	10	4	5	190
600-800	59	20	10	3	7	172
Powyżej 800 zł	46	19	14	9	12	208
Ocena własnych war. mater.						
Złe	71	19	4	3	3	328
Średnie	60	18	12	4	7	472
Dobre	32	25	17	11	15	257
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	60	23	8	5	3	65
Raz w tygodniu	59	20	9	5	7	552
1-2 razy w miesiącu	64	19	9	2	6	125
Kilka razy w roku	51	17	15	5	12	185
W ogóle nie uczestniczy	46	25	14	7	7	128
Poglądy polityczne						
Lewica	53	23	9	5	9	200
Centrum	58	17	13	6	6	305
Prawica	46	24	12	7	12	261
Trudno powiedzieć	68	18	8	3	4	288